

HET NIEUWE ERFRECHT 2017

HET NIEUWE ERFRECHT 2017

aangepast aan de wet van 31 juli 2017
tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek
wat de erfenissen en de giften betreft
en tot wijziging van diverse andere
bepalingen ter zake

Renate BARBAIX

Het nieuwe erfrecht 2017
Renate Barbaix

© 2017 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0884-7
D/2017/7849/128
NUR 820

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	xi
<i>Algemene bibliografie</i>	xiii
Inleiding	1
Afdeling 1. Definitie en begrippen.....	1
Afdeling 2. Bronnen van het erfrecht	3
Afdeling 3. Het voorwerp van het erfrecht: de nalatenschap	4
I. Het actief van de nalatenschap	5
II. Het passief van de nalatenschap.....	8
III. Extrapatrimoniale rechten	10
Afdeling 4. De ‘gewone’ en de anomale nalatenschap	11
Afdeling 5. Verkrijging iure hereditario – iure proprio	13
Hoofdstuk 1	
Het openvallen van de nalatenschap	17
Afdeling 1. De nalatenschap valt open door de dood.....	17
I. “Overlijden”	18
A. Fysiek overlijden	18
B. Vermissing	18
C. Afwezigheid	20
II. Relevantie.....	22
Afdeling 2. De nalatenschap valt open in de woonplaats.....	22
Hoofdstuk 2	
Erfbekwaamheid	25
Afdeling 1. Bestaan.....	27
I. De erfgenaam moet al leven	27
A. Algemeen	27
B. Het bijzondere geval van het reeds verwekte kind.....	28
C. Bijzondere problemen bij medisch begeleide voortplan- tingstechnieken	30
II. De erfgenaam moet nog in leven zijn	33
A. Algemeen	33
B. Het bijzondere geval van vermissing en afwezigheid	33

C. Het bijzondere geval van de commoriënten	35
Afdeling 2. Niet onwaardig zijn	39
I. De onwaardigheid bij de ab intestaat devolutie	40
A. Algemene gronden van onwaardigheid	41
§ 1. De onbetamelijke gedragingen	41
a. Automatische: opzettelijke feiten met de dood tot gevolg	42
b. Geen automatische: opzettelijke feiten zonder de dood tot gevolg	44
§ 2. Gevolgen van de onwaardigheid	46
a. Gevolgen van de onwaardigheid voor de onwaardige erfgenaam	46
b. De gevolgen voor de erfgenamen van de onwaardige erfgerechtigde	50
c. De gevolgen voor de derden-verkrijgers	51
B. Specifieke gronden tot onwaardigheid	52
§ 1. Artikel 33, 5 ^e Jeugdbeschermingswet	52
§ 2. Artikel 745 ^{septies j.} artikel 745 ^{octies} BW	53
II. De onwaardigheid bij de conventionele devolutie	53

Hoofdstuk 3

Overgang van de nalatenschap	55
Afdeling 1. De voorlopige bezitsoverdracht	56
I. Algemeen	56
II. Kenmerken van de saisine	58
Afdeling 2. De eigendomsoverdracht en de erfkeuze	59
I. Het optierecht	60
II. Kenmerken van het optierecht	65
III. Kenmerken van de uitoefening van het optierecht	66

Hoofdstuk 4

Wettelijke devolutie	69
Afdeling 1. De ab intestaat erfgerechtigden	69
Onderafdeling 1. De ‘gewone’ wettelijke devolutie	69
I. De bloedverwanten	71
A. Wie is een erfgerechtigde bloedverwant?	74
§ 1. Principe: juridisch vastgestelde afstamming als sleutel tot erfgerechtigdheid	74
a. Algemeen	74
b. Adoptie	78

§ 2. Uitzondering: aanspraken op de nalatenschap zonder juridische vaststelling van de afstamming	81
B. Toewijzingsregels	83
§ 1. Toewijzingscriteria: orde, graad en lijn	83
a. Orde	84
b. Graad	86
c. Lijn	87
§ 2. Toewijzingsregels tussen de bloedverwanten	88
a. Regel 1: prioriteit van de ordes	89
b. Regel 2: prioriteit van de graden binnen dezelfde orde	91
c. Uitzondering op de orden- en gradenprioriteit: kloving	93
d. Uitzondering op de gradenprioriteit: plaats- vervulling	100
II. De langstlevende partner	109
A. De erfrechtelijke aanspraken van de langstlevende echtgenote	110
§ 1. Voorwaarden om te erven	112
a. Niet uit de echt of van tafel en bed gescheiden	112
b. Geen afstand gedaan van de ab intestaat erf- rechtelijke aanspraken	113
§ 2. De omvang van de erfaanspraken	116
a. De langstlevende echtgenote komt op met afstammelingen van de overledene	117
b. De langstlevende echtgenote komt op met andere bloedverwanten dan afstammelingen	130
c. De langstlevende echtgenote komt op zonder bloedverwanten	136
d. Erfrechtelijke aanspraken ongeacht met wie de langstlevende echtgenote tot de nalatenschap komt	137
§ 3. Bijzondere kenmerken van het erfrechtelijk vrucht- gebruik	138
a. Bijzondere regels bij de aanvang van het erf- rechtelijk vruchtgebruik	139
b. Bijzondere regels inzake de beëindiging van het erfrechtelijk vruchtgebruik	141
B. De langstlevende wettelijk samenwonende partner	166
§ 1. Voorwaarden om te erven	167
a. De wettelijk samenwonende partner	167
b. Geen afstamming van de eerstoverledene	169

§ 2. De omvang van de erfrechtelijke aanspraken	170
a. Een dubbel omschreven erfrechtelijke aanspraak op de preferentiële goederen voor de langstlevende wettelijk samenwonende partner . .	170
b. Compensatiemaatregelen tegenover de erfrechtelijke bloedverwanten voor het gedeeltelijke verlies van erfrechtelijke aanspraken	173
Onderafdeling 2. De anomale devolutie	175
Afdeling 2. De wijze van verdeling van de nalatenschap	175
I. Wijze van verdeling	176
A. (Afgebrokkeld) principe: erfrecht in natura	176
B. Uitzonderingen op het principe van de kwalitatieve gelijkheid.	177
§ 1. Algemeen.	177
a. Oud recht	177
b. Nieuw recht	179
§ 2. De later opduikende erfgenamen	181
a. Algemeen	181
b. Principiële bescherming voor derden-verkrijgers.	183
c. Toepassingsvoorwaarden	184
II. Het voorwerp van de verdeling: de te verdelen massa	186
A. Inleiding	188
B. Aard en doelstelling van de inbreng.	190
C. Het voorwerp van de inbreng	192
D. De vordering tot inbreng	192
§ 1. Titularis van de vordering tot inbreng	193
§ 2. Wie is tot inbreng gehouden?	194
a. Als erfgenaam-bloedverwant tot de nalatenschap komen	194
b. Begiftigde zijn van een gift binnen erfdeel of schuldenaar van de decuius	204
E. De wijze van inbreng van de giften.	210
§ 1. Oud recht.	211
a. De inbreng tussen de klassieke bloedverwanten	211
b. De bijzondere regels voor de inbreng aan en door de langstlevende echtgenote	221
§ 2. Nieuw recht.	233
a. De inbrengregels tussen de erfgenamen-bloedverwanten.	234
b. De positie van de langstlevende partner.	239

Hoofdstuk 5	
Conventionele devolutie	243
Afdeling 1. Instrumenten van de conventionele devolutie	243
I. Testamentaire devolutie	244
II. Contractuele devolutie	244
A. Het principiële verbod van erfovereenkomsten	244
§ 1. Oud recht: rigide verbod	246
a. Definitie en constitutieve bestanddelen	246
b. Sanctie	253
§ 2. Nieuw recht: versoepeld verbod	255
a. Draagwijdte verbod	255
b. Algemene geldigheidsvereisten	256
c. Specifieke gevolgen van erfovereenkomsten	258
d. Sanctie	259
B. Enkele wettelijke uitzonderingen	259
§ 1. De algemene erfovereenkomsten	260
a. De contractuele erfstelling	261
b. De overeenkomst tot afstand van erfrechtelijke aanspraken	262
§ 2. De globale erfovereenkomst	272
Afdeling 2. De inhoudelijke begrenzing: de reserve	274
I. Definitie en kenmerken van de reserve	277
A. Definitie	277
B. Kenmerken van de reserve	277
§ 1. De reserve is een deel van de nalatenschap	278
a. De reserve is slechts een beschermd erfdeel indien en voor zover de erfgerechtigde een ab intestaat erfgenaam is	278
b. Pars hereditatis of pars bonorum?	279
§ 2. De reserve is een kwantitatief en kwalitatief beschermd deel van de nalatenschap	281
§ 3. De reserve verschaft de reservataire erfgenaam een persoonlijk, individueel en eigen betwistingsrecht ...	283
a. De reserve verschaft ‘slechts’ een betwistingsrecht	283
b. Kenmerken van het betwistingsrecht	284
c. Gevolg van de uitoefening van het betwistingsrecht	286
§ 4. De reserve is van dwingend recht	287
II. De reservataire en de omvang van het reservataire deel	289
A. De reservataire	289
B. De omvang van het beschikbaar deel	290
§ 1. De reserve van de afstammelingen	290
§ 2. De reserve van de langstlevende echtgenote	293

§ 3. De ascendenten: van reservataire erfgenaam naar onderhoudsgerechtigde.	297
§ 4. Bijzondere hypothese van samenloop van afstammelingen met een langstlevende partner.	300
a. De langstlevende echtgenote is begiftigde van het grootst mogelijk beschikbaar deel.	301
b. Een derde was begiftigde van het beschikbaar deel	302
III. De techniek van de reservebescherming.	308
A. De techniek van de kwantitatieve reservebescherming	308
§ 1. Stap 1. De samenstelling van de fictieve massa.	309
a. De bestaande goederen	309
b. De aftrek van de schulden.	310
c. Toevoeging van de schenkingen	312
d. Appendix: één fictieve massa?	333
§ 2. Stap 2. Aanrekening op het beschikbaar deel	335
a. Algemeen.	335
b. Voorwerp van de aanrekening op het beschikbaar deel.	342
c. Volgorde van de aanrekening.	343
d. Datum van de gift.	344
§ 3. Stap 3. De vordering tot inkorting	348
a. Algemeen.	348
b. Kenmerken van de vordering tot inkorting	349
c. De wijze van inkorting	350
d. De termijn voor de uitoefening van de vordering tot inkorting	357
B. De techniek van de kwalitatieve reservebescherming.	358
§ 1. Algemeen.	358
§ 2. Toepassingsgebied van de kwalitatieve bescherming	359
a. Enkel de kwantitatieve reserve is kwalitatief beschermd	359
b. De kwalitatieve reserve beschermt enkel tegen lasten, voorwaarden en modaliteiten opgelegd door de erflater	361
§ 3. Evolutie: van onbeschikbaarheid naar functionele interpretatie.	363
§ 4. De vordering tot nietigverklaring van de last	366
IV. (On)aantastbaarheid van de reserve?	368
§ 1. De aantasting van de ascendentenreserve	369
§ 2. De aantasting van de reserve van de langstlevende echtgenote	369
V. (Anticipatieve) verzaking aan de reserve	372

VOORWOORD

Het voorliggende boek is een herwerking van het deel *Erfrecht* uit mijn *Handboek Familiaal vermogensrecht*, dat in 2016 bij Intersentia verscheen.

Sedert de verschijning van dit handboek heeft het erfrecht een grondige gedaanteverwisseling ondergaan. Dit gebeurde in het bijzonder door de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake (*BS* 1 september 2017). Beperkttere wijzigingen kwamen er daarnaast ook in de zogenaamde Potpourri V-wet van 6 juli 2017 (wet van 6 juli 2017 houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *BS* 24 juli 2017).

Ik heb de wet van 31 juli 2017 verwerkt als “het nieuwe erfrecht” of nog korter “het nieuwe recht”, in tegenstelling tot “het oude recht”. Ik verwijs naar de bepalingen uit het vernieuwde Burgerlijk Wetboek als “BW”; regels die door de wet van 31 juli 2017 werden opgeheven of gewijzigd worden vermeld als “BW (oud)”.

Het nieuwe recht zal in werking treden op 1 september 2018, zodat alle rechtspractici voldoende tijd krijgen om deze fundamentele hervorming te doorgronden en de gevolgen ervan te bevatten.

Het oude recht zal niettemin nog geruime tijd relevant blijven. Ten eerste zal dat zo zijn, omdat het oude recht van toepassing zal blijven op alle nalatenschappen die zijn opgevallen vóór het ogenblik van inwerkingtreding van de nieuwe wet. Wanneer de vereffening en verdeling zelf gebeurt, is niet relevant. Ten tweede laat het nieuwe recht ook toe om de gevolgen van vroegere schenkingen (en in beperkte mate, van vroegere erfovereenkomsten) te behouden en dus – ongeacht het ogenblik van inwerkingtreding – aan het oude recht onderworpen te laten. Dit impliceert dat ook na de inwerkingtreding van het nieuwe recht nalatenschappen zullen openvallen waarin bepaalde regels van het oude erfrecht met deze uit het nieuwe erfrecht moeten worden gecombineerd.

Om deze reden heb ik ervoor geopteerd om het oude recht niet zonder meer te schrappen, maar in beperkte mate te blijven behandelen. Niettemin verwijs ik in de tekst voor bepaalde details van de oude regeling naar mijn eerder vermeld *Handboek Familiaal vermogensrecht*.

Ik draag dit boek op aan mijn grootouders, Johannes Baptist Storme en Gabrielle Vanhove.

Renate Barbaix
Nieuwpoort, september 2017.

ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

- BARBAIX, R., *Handboek Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 973 p.
- BARBAIX, R., COENE, M. en DU MONGH, J., *Erfenissen, schenkingen en testamenten. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, losbl. (verkort geciteerd als *Comm.Erf.*)
- CASMAN, H., *Notarieel familierecht*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 654 p.
- CASTELEIN, C., FOQUE, R. en VERBEKE, A. (eds.), *Imperative Inheritance Law in a Late-Modern Society, Five perspectives*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 221 p.
- COENE, M., “Over erven, gisteren, vandaag en morgen”, *TPR* 2006, 1655-1682.
- DE PAGE, H. en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge, Tome IX, Les successions*, Brussel, Bruylant, 1974, 1128 p.
- DE PAGE, H. en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge, Tome VIII/2, Les testaments*, Brussel, Bruylant, 1973, 1935 p.
- DEKKERS, R. en CASMAN, H., *Handboek Burgerlijk Recht, Deel IV, Huwelijksstelsels, erfrecht en giften*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 917 p.
- DEKKERS, R., *Handboek van burgerlijk recht, Deel III, Huwelijksstelsels, erfrecht en giften*, Antwerpen, Standaard, 1971, 892 p.
- DELNOY, P., *Précis de droit civil. Les libéralités et les successions*, Brussel, Bruylant, 2010, 376 p.
- DILLEMANS, R., *Erfrecht, Deel I, Toewijzing van de nalatenschap in Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Gent, Story-Scientia, 1984, 474 p.
- KLUYSKENS, A., *Beginselen van burgerlijk recht, Deel II, De erfenissen*, Antwerpen, Standaard, 1944, 387 p.
- LAURENT, F., *Principes de droit civil, Tome VIII-IX*, Brussel, Bruylant, 1873.
- PINTENS, W. en VAN DER MEERSCH, B., *Vereffening-verdeling van de nalatenschap*, Antwerpen, Maklu, 1993.
- PINTENS, W., *De vereffening van de nalatenschap*, Antwerpen, Intersentia, 2007.
- PINTENS, W., DECLERCK, C., DU MONGH, J. en VANWINCKELEN, K., *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 1345 p.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht in Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Antwerpen, Kluwer, 2011, 926 p.
- PUELINCKX-COENE, M., *Erfrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1996, 508 p.
- RAUCENT, L., *Les successions*, Louvain-la-Neuve, Cabay, 1988.
- RPDB*, tw. *Les successions*, Brussel, Bruylant, 1951.
- VAN GYSEL, A.C. (ed.), *Précis du droit des successions et des libéralités*, Brussel, Bruylant, 2008, 956 p.
- VASTERSAVENDTS, A., *Praktisch handboek van erfrecht*, Brussel, Larcier, 1975, 263 p.
- VERBEKE, A. et al, *Handboek Estate planning*, Algemeen deel, 7 delen, Brussel, Larcier, 2004 (1e druk) en 2009 (2e druk).

- VERBEKE, A., *De legitieme ontbloot of dood? Leve de echtgenoot!*, TPR 2000, 1111-1236, (eerste editie) en Serie *Ars Notariatus*, Deventer, Kluwer, 2001 (tweede herziene editie).
- VERBEKE, A., *Erfrecht in kort bestek met IPR-aspecten en praktische tips voor Nederlanders*, Antwerpen, Intersentia, 2002, 97 p. (eerste editie) en 2003 (tweede herziene editie).

Zie de meest recente overzichten van rechtspraak:

- PUELINCKX-COENE, M. en VERSTRAETE, J., “Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1978-1987)”, *TPR* 1988, 907-1027.
- PUELINCKX-COENE, M., GEELHAND, N., VERSTRAETE, J., VERHAERT, I. m.m.v. BARBAIX, R., “Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1996-2004)”, *TPR* 2005, 449-744.
- PUELINCKX-COENE, M., VERSTRAETE, J. en GEELHAND, N., “Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1988-1995)”, *TPR* 1997, 133-480.
- PUELINCKX-COENE, M., GEELHAND DE MERXEM, N. en BARBAIX, R., “Overzicht van rechtspraak. Giften (1999-2011)”, *TPR* 2013, 175-946.
- RAUCENT, L. en GREGOIRE, M., “Examen de jurisprudence. Les successions, les partages et les libéralités (1987-1994)”, *RCJB* 1996, 397-484.
- RAUCENT, L. en STAQUET, I., “Examen de jurisprudence. Les libéralités et les successions (1980-1987)”, *RCJB* 1989, 666-733.

Zie tevens de periodieke overzichten in *Rechtskroniek voor het notariaat* (Brugge, die Keure), *Patrimonium* (Brugge, die Keure) en *Chroniques notariales* (Luik).